

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Behoud de gekte

De vraag ‘Is de psychoanalyse gek (genoeg)?’ vormde de rode draad van het lustrumsymposium op 13 maart van dit jaar in Gent ter gelegenheid van vijftien jaar *Tijdschrift voor Psychoanalyse*. Vier van de zes daar gehouden lezingen vindt u in dit lustrumnummer.¹

Is de psychoanalyse gek (genoeg)? Deze vraag bevat eigenlijk twee vragen: Is de psychoanalyse gek? en: Is de psychoanalyse gek genoeg? De toevoeging van de tweede vraag doet vermoeden dat met een negatief antwoord op de eerste vraag geen genoegen wordt genomen of dat de kans op zo’n negatief antwoord niet hoog wordt geschat. De dubbele vraagstelling gaat er dus — suggestief — van uit dat de psychoanalyse wel degelijk gek is. Natuurlijk is de psychoanalyse gek! Niet alleen is de psychoanalyse gek, bovendien is ze misschien niet gek genoeg en is er nog veel werk aan de winkel. Gek zijn is een ernstige onderneming, die een mens niet licht moet opvatten en die steeds voor verbetering en verfijning vatbaar blijft. De belangrijkste vraag hier is op welke wijze de psychoanalyse gek is. Van welke aard is de gekte waarop ze zich graag beroept?

Het standpunt dat de psychoanalyse zich ver moet houden van elke ideologie, a priori niets te maken heeft met gekte of normaliteit en slechts het paradoxale ideaal van vrijheid en autonomie van het subject in het vizier heeft, kan men juist als gek bestempelen. Is het niet behoorlijk afwijkend om zich niet te willen bekommeren om wat gek of normaal is? Het is precies déze ‘gekte’ die een bij uitstek wetenschappelijk standpunt vertolkt, die de kracht vormt van de psychoanalyse. Een in de breedste zin van het woord ‘wetenschappelijke’ houding hoedt zich immers voor de vertroebeling van de waarneming door morele en ideologische vooroordelen over het ‘onderzoeksubject’. Het is in de overtreffende trap wetenschappelijk om het besef dat de kans op deze vertroebeling allesbehalve gering is, niet te verdoezelen maar in de onderzoeksmethode op te nemen. In die zin is het in rekening brengen van de overdrachts- en tegenoverdrachtsdimensie een heus wetenschappelijk statement, zonder de implicatie zich gedwee in te schrijven in de huidige hegemonie van het wetenschappelijke discours. En ja, om soms jarenlang verschillende keren per week met een genereus oor te kunnen blijven luisteren naar het meest ongehoorde van een soortgenoot moet een mens inderdaad een beetje erg gek zijn. Ook als het niet echt nodig is om gek te zijn, het kan wel helpen.

Psychoanalyse is wetenschappelijke gekte, die — soms tot op het surrealistische af — ons bevattingsvermogen blijft uitdagen. Dag in dag uit wordt de

analyticus geconfronteerd met het irrationele in het denken, in de lust en in de pijn van de mens, niet als een exotische toegift maar als het fundament zelf van het psychisch functioneren en van psychische verandering.

Omdat ze per definitie — rechtstreeks of indirect — gericht is op de marge van het menselijke, kan de psychoanalyse zich niet zelf, medeplichtig als ze is in haar klinische ethiek, van de marge afkeren. De psychoanalyse is menswetenschap in de wezenlijke betekenis van het woord.

Is ook daarom de psychoanalyse uiteindelijk geen prachtig vak? Iedereen kan er zijn eigen accenten in leggen en ruimte scheppen voor zijn eigen belangstellingsgebieden. De een spitst zich toe op metapsychologie, of klinische theorie, de ander houdt zich vooral bezig met behandeltechnische aspecten, nog een ander is overwegend ontwikkelingspsychologisch geïnteresseerd, of legt zich toe op onderzoek, terwijl weer anderen zich in het psychoanalytische werk mee laten inspireren door filosofie, neurologie, sociologie of antropologie, om nog te zwijgen van het rijk der kunsten. Keuze te over. In het beste geval worden al deze invalshoeken telkens teruggekoppeld naar de — ook al zeer gevarieerde — concrete gestalten van haar *core business*, de therapeutische praktijk.

In 1910, nu precies een eeuw geleden, opperde Freud, de man wiens schedel volgens Dalí een slak was, het volgende: ‘De samenleving zal zich niet haasten om ons autoriteit toe te kennen. Ze kan zich tegen ons slechts verzetten, want wij gedragen ons kritisch tegenover haar [...] omdat wij illusies verstoren, verwijt men ons dat wij de idealen in gevaar brengen.’² Het is nog maar de vraag of die kritische houding ook vandaag nog heerst in analytische kringen. Staan we tegenwoordig niet eerder afzijdig en onverschillig tegenover het maatschappelijke debat, tenzij het ons eigen professionele belang aangaat? Zoals ik al zei: er is nog werk aan de winkel. Immers, zoals het een zichzelf respecterende gek betaamt, moet de psychoanalyse zich niet schamen voor haar gekte, maar er iedereen die zich in haar buurt waagt, mee lastigvallen.

Michel Thys

Noten

1 De lezing van Wouter Gomperts staat in het vorige nummer, die van Nelleke Nicolai komt in het volgende.

2 In ‘De toekomstkansen van de psychoanalytische therapie’, *Werken* 5 (p. 284). Amsterdam: Boom, 2006.